

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Autor pracy: mgr Paulina Szymańska

Tytuł pracy: *Psychospołeczne uwarunkowania jakości relacji między rodzeństwem we wczesnej dorosłości*

Promotor pracy: dr hab. Grażyna Poraj, prof. nadzw. UŁ

Relacja łącząca rodzeństwo jest uznawana za jedną z najdłużej trwających więzi w życiu człowieka. Cicirelli (1995) definiuje ją jako „ogół interakcji (fizycznych, werbalnych i niewerbalnych) dwojga lub więcej osób, które dzielą swoją wiedzę, spostrzeżenia, postawy, wierzenia i uczucia uwzględniając siebie nawzajem, od momentu, gdy jedno z rodzeństwa stało się świadome obecności drugiego”. Podstawa więzi może mieć charakter dyspozycyjny i odnosić się do cech, które posiada brat bądź siostra, lub relacyjny czy sytuacyjny i zależeć od sposobu spostrzegania otoczenia przez każde z rodzeństwa.

Wzajemne oddziaływanie rodzeństwa na siebie jest widoczne już od najmłodszych lat, jednakże w okresie wczesnej dorosłości relacja między rodzeństwem zmienia swój charakter. Ze względu na specyfikę zadań rozwojowych, które stoją przed młodymi ludźmi, zazwyczaj więź nieco słabnie, kontakty między braćmi i siostrami stają się rzadsze. Mimo to, w wielu trudnych sytuacjach, związanych między innymi z aktywnością zawodową czy z relacjami z partnerem i dziećmi to rodzeństwo stanowi jedno z głównych źródeł wsparcia instrumentalnego i emocjonalnego (Cicirelli, 1995; Eriksen, Gerstel, 2002; White, Riedmann, 1992), obniża poziom odczuwanej samotności (Merz, De Jong Gierveld, 2016) oraz pozytywnie wpływa na zdrowie psychiczne i fizyczne (Cicirelli, 1995; Ponzetti Jr., James, 1997). Zwiększa ono również poczucie bezpieczeństwa i daje poczucie stabilności i kontroli (Cicirelli, 1995). Jednocześnie, w przypadku niewielkiej różnicy wieku, bracia i siostry dodatkowo czerpią z własnych doświadczeń w nowych rolach, co może znacząco ułatwić ich adaptację i zwiększyć efektywność.

Mając na uwadze niewielkie i zawężone tematycznie zainteresowanie badaczy funkcjonowaniem braci i sióstr w okresie wczesnej dorosłości i jednocześnie zauważaną wagę pozytywnej relacji między rodzeństwem, uznano, że kluczowe dla zrozumienia tej problematyki zdaje się być opisanie czynników warunkujących ukształtowanie danego typu więzi.

Celem badań przedstawionych w niniejszej rozprawie było wskazanie psychospołecznych uwarunkowań relacji z rodzeństwem w okresie wczesnej dorosłości. Zrealizowano je z wykorzystaniem dotacji celowej dla młodych naukowców oraz uczestników

studiów doktoranckich w 2015 r. pt. „Psychospołeczne uwarunkowania jakości relacji między rodzeństwem w okresie wczesnej dorosłości” (kod projektu: B1511800000787.02) oraz Grantu Dziekana Wydziału Nauk o Wychowaniu w 2016 r. pt. „Rodzeństwo w okresie wczesnej dorosłości – rodzaje relacji i ich uwarunkowania”.

Rozprawa doktorska składa się z dziewięciu rozdziałów głównych. Rozdział pierwszy i drugi stanowią teoretyczne wprowadzenie w problematykę poruszaną w części empirycznej. W pierwszych z nich opisane zostało systemowe ujęcie rodziny z uwzględnieniem Modelu Kołowego Olsona (2000; Olson, Gorall, 2006) oraz scharakteryzowany został szczegółowo jeden z jego podsystemów kluczowy dla niniejszej rozprawy, tj. podsystem rodzeństwa. W kolejnych podrozdziałach przedstawiono proces kształtowania więzi między rodzeństwem od pierwszych lat życia aż do czasu adolescencji oraz ukazano podstawowe typologie relacji z rodzeństwem w poszczególnych okresach rozwojowych. Rozdział drugi ukazuje specyfikę funkcjonowania braci i sióstr we wczesnej dorosłości oraz jej uwarunkowania: socjodemograficzne, psychosomatyczne oraz relacyjne w oparciu o dotychczasową literaturę.

Metodologia prowadzonych badań została opisana w rozdziale trzecim. Przedstawiono w nim główne cele i pytania badawcze oraz procedurę badań oraz ukazano kolejne etapy pracy tj. etap przygotowawczy oraz etap właściwy, z uwzględnieniem charakterystyki badanej grupy, zastosowanych narzędzi badawczych oraz przeprowadzonych analiz statystycznych. Etap przygotowawczy polegał na zaadaptowaniu do warunków polskich dwóch kwestionariuszy umożliwiających ocenę jakości relacji z rodzeństwem: *STQ-Now – Kwestionariusz Ty i Twoje rodzeństwo – Obecnie* i *STQ-Then – Kwestionariusz Ty i Twoje rodzeństwo – Kiedyś*. W etapie właściwym przeprowadzono badania mające na celu wykrycie determinant jakości relacji z rodzeństwem w okresie wczesnej dorosłości.

Rozdział czwarty, piąty i szósty zawiera opis wyników uzyskanych podczas realizacji założonych celów niniejszego badania. Zamieszczono w nim efekty weryfikacji poszczególnych hipotez badawczych i odpowiedzi na postawione pytania badawcze, odnoszące się do związku zmiennych socjodemograficznych i psychospołecznych ze zmiennymi charakteryzującymi aktualną jakość relacji młodych dorosłych z bratem/siostrą.

Uzyskane rezultaty pozwoliły na stworzenie autorskiej typologii relacji z rodzeństwem we wczesnej dorosłości, uwzględniającej trzy typy: Ambiwalentny, Niechętny oraz Wspierający. W rozdziale siódmym przedstawiono podstawowe różnice między wymienionymi typami oraz scharakteryzowano każdy z nich pod kątem analizowanych w pracy zmiennych.

Ostatnia część pracy przedstawiona w rozdziałach ósmym i dziewiątym zawiera rozbudowaną dyskusję otrzymanych wyników, ograniczenia prowadzonych badań oraz perspektywy dalszych prac w obszarze relacji z rodzeństwem w dorosłości. Rezultaty odniesiono do dotychczasowych polskich i zagranicznych analiz empirycznych oraz teoretycznych, a także sformułowano wnioski umożliwiające ich implikacje praktyczne. Rozprawę kończy bibliografia, spis tabel, spis rysunków i dwa aneksy, w których zamieszczono ankietę socjodemograficzną oraz opis zmiennych wykorzystanych w analizach.

Problematyka rozwoju relacji między rodzeństwem pozostawała w ograniczonym zakresie w kręgu zainteresowań badaczy zarówno na gruncie polskim, jak i międzynarodowym. Przeprowadzone badania z jednej strony uzupełniają tę lukę, m.in. poprzez wprowadzenie na rynek polski kwestionariuszy do badania rodzeństw, wskazanie podstawowych uwarunkowań więzi między braćmi i siostrami we wczesnej dorosłości oraz przez zaproponowanie oryginalnej typologii relacji z rodzeństwem. Z drugiej strony jednak zostawiają dalsze pole do eksploracji otwierając nowe możliwości badań.